

ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. У статті розглядається поняття терміну “економічна стійкість підприємства”, її складові. Здійснюється аналізування методів розрахунку та фактори, які впливають на економічну стійкість і створюють комплексну систему її забезпечення.

Ключові слова: економічна стійкість, підприємство, суб'єкти господарювання, комплексна система забезпечення економічної стійкості

Levytskyj V.

THE FORMING OF COMPLEX SYSTEMS SUPPORT ECONOMIC STABILITY OF BUSINESS ENTITIES

Summary. In the article examined concepts of term “economic stability of enterprise”, its constituents. The analysis methods of calculation and factors which influence on economic stability and create the complex system of its providing.

Keywords: economic stability, enterprise, business entities, complex system of providing economic stability

1. Вступ

Коливання економічної активності, криза у реальній економіці та фінансовій системі України й інших країн світу суттєво вплинули на стійкість роботи суб'єктів господарювання, продемонстрували їх слабкі сторони, неготовність, відсутність гнучкості та адаптаційні можливості для подолання існуючих труднощів. Результатом даних процесів стало банкрутство багатьох з них та формування основних передумов вирішення складних питань забезпечення їх подальшого функціонування.

Однією з умов виживання та розвитку підприємства в ринкових умовах є його економічна стійкість. У даний час все більш актуальною є необхідність розробки відповідних методів й механізмів забезпечення економічно стійкого розвитку підприємств, що враховує вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, управління якими здатне формувати головні критерії функціонування підприємства.

Сучасний підхід до розкриття сутності економічної стійкості не має комплексної системної єдності. До того ж проблема визначення економічної стійкості підприємств будь-якої форми власності як категорії показників ефективності управління економічною стійкістю поки що недостатньо досліджена. Тому є необхідність детального вивчення сутності економічної стійкості підприємств як го-

ловної передумови виживання, особливо в умовах кризових явищ економіки.

Метою наукової статті є теоретичне обґрунтування змісту поняття “економічна стійкість підприємства”, дослідження структурних елементів та методів оцінки економічної стійкості із одночасним аналізуванням факторів, що впливають на загальний рівень економічної стійкості підприємства та формування системи заходів її підтримки.

2. Огляд літературних джерел

Дослідження теоретичних та практичних аспектів економічної стійкості підприємства можна зустріти у роботах знаних західних і вітчизняних науковців, як: Богданов І. Я., Окладський П. В., Барканов А. С., Омельченко І. Н., Азріліяна А. Н., Ареф'євої О. В., Шандової Н. В., Городинської Д. М., Севастьянова А. В., Сімеха Ю. А.

Разом з тим, залишаються недостатньо дослідженими питання щодо сутності й змісту категорії економічної стійкості підприємства. Тому виникає необхідність в удосконаленні визначення економічної стійкості підприємства на основі узагальнення та порівняння існуючих підходів до трактування даної категорії. Зазначимо, що різноманітні підходи до трактування поняття “економічна стійкість підприємства” наведені у таблиці 1.

Позиції авторів щодо трактування поняття “економічна стійкість”

Джерело	Позиції авторів щодо трактування поняття “економічна стійкість”
	<i>Це стан підприємства або ресурсів...</i>
Алексєєнко Н. [1]	Стан його матеріальних, економічних і трудових ресурсів, їх розподіл та використання, які забезпечують розвиток підприємства на основі зростання прибутку й капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризиків
Зайцев О. [6]	Такий стан підприємства, за якого зберігається здатність ефективного функціонування і стабільного прогресивного розвитку при негативних впливах зовнішнього середовища
Медведєв В. [9]	Рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, який забезпечує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення в тривалій перспективі з врахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх чинників
	<i>Це рівновага або здатність повертатись до неї...</i>
Анохін С. [2]	Такий рівноважний стан промислового підприємства, при якому економічні й управлінські рішення здатні регулювати основні чинники стійкого положення підприємства: управління, виробництва, фінансів, персоналу і стратегії в заданих межах ризику
Сімех Ю. [10]	Це потенційні можливості підприємства повернутися у стан рівноваги, в якому підприємство має позитивну динаміку функціонування, або не виходить за межі встановлених границь
	<i>Це здатність підприємства (системи) ...</i>
Василенко О. [4]	Здатність системи зберегти свій працездатний стан щодо досягнення запланованих результатів за наявності різних мінливих впливів
Коренченко Р. [8]	Здатність підприємства до самозбереження, тобто раціонального використання резервів підприємства у часі, що дають можливість протистояти впливові зовнішніх факторів
Іванов В. [7]	Здатність економічної системи не відхилятися від свого стану (статистичного або динамічного) при різних внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих впливах за рахунок ефективного формування і використання фінансових, виробничих і організаційних механізмів.
	<i>Інше</i>
Ареф'єва О., Городянська Д. [3]	Сукупність взаємообумовлених та взаємопов'язаних складових, які за будь-яких умов забезпечують здатність до ведення діяльності підприємств, запас ресурсів (ресурсного потенціалу) та збалансований процес функціонування

Отже, узагальнивши та порівнявши існуючі підходи до трактування поняття “економічна стійкість підприємства”, варто зробити висновок, що найчастіше автори використовували наступні складові дефініції: “стійкість, або економічна стійкість – це стан підприємства” та “економічна стійкість підприємства забезпечується за рахунок використання ресурсів підприємства”. Зазначимо, що дещо рідше під стійкістю (“економічною стійкістю підприємства”) науковці розуміють рівновагу, або здатність повернення до рівноваги. На нашу думку, варто звернути увагу на точку зору науковців, що розглядають економічну стійкість як здатність (властивість, характеристику) підприємства ефективно адаптуватися до змін зовнішнього середовища та ефективно оперувати внутрішніми факторами у своїй діяльності, оцінити рівень якої можна за допомогою аналізування показників динаміки стану (поведінки) та структури суб'єкта господарювання.

Зазначимо, що деякі науковці, розглядаючи основні фактори, що впливають на стійкість підприємства, враховують лише фактори зовнішнього середовища, проте загрози для стану підприємства та його розвитку можуть виникати у внутрішньому

середовищі. На нашу думку, економічна стійкість – це динамічна категорія, що включає стійкість функціонування та розвитку підприємства стосовно заданих координат його діяльності (стратегії, цілей). Підприємство може бути стійким, коли параметри стану й структури підприємства залишаються у межах допустимих відхилень від заданої лінії поведінки).

На підставі проаналізованих наукових джерел можна сформулювати авторське визначення економічної стійкості підприємства як здатності підприємства реагувати через механізми протистояння чи адаптації на зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ з метою не лише збереження та формування факторів, які забезпечують його самозбереження на поточний момент часу, а й сприяють його ефективному функціонуванню та розвитку.

2. Структурні елементи та методи оцінки економічної стійкості підприємства

За допомогою проведених досліджень є можливим сформулювати складові категорії економічної стійкості, що зображено на рис. 1 та надамо визначення кожної категорії.

Рис. 1. Структура економічної стійкості підприємства [7]

Тому, враховуючи особливості економічної стійкості підприємства, зазначимо, що її складовими є:

1. Цінова стійкість – забезпечення оптимального механізму ціноутворення продукції, що дозволяє з найбільшим ефектом планувати стійкий рівень прибутку.

2. Управлінська стійкість – здатність кваліфікованого персоналу організувати виробництво, проводити маркетинг, аналізувати роботу підприємства, а також забезпечувати надійне інформаційне поле для розробки стратегії управління.

3. Фінансова стійкість – оптимізація основних фінансових факторів, що викликали зміни в еконо-

мічному стані підприємства, виявлення доступних джерел засобів й оцінка доцільності їхньої мобілізації з метою збільшення прибутковості.

4. Ділова стійкість – оптимізація змін на підприємстві, прогноз основних тенденцій у виробничо-господарському розвитку підприємства, а також наявність стратегії подальшого розвитку на підвищення конкурентоздатності.

На нашу думку, основна проблема досліджень складається в пошуку зведеного математичного показника економічної стійкості, що поєднує усі види стійкості. Тому звернемо увагу на значимість оцінки рівня економічної стійкості для різних користувачів (табл. 2).

Таблиця 2

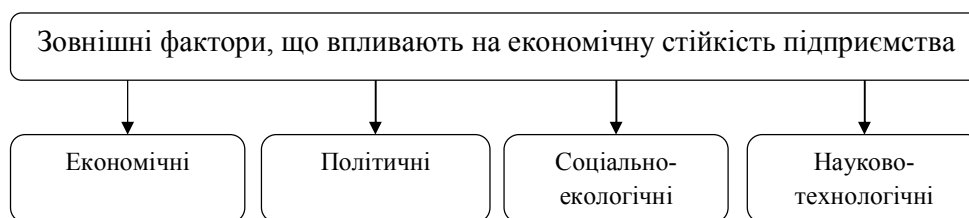
Приклади значущості оцінки рівня економічної стійкості для різних користувачів

Категорії користувачів	Значимість економічної стійкості
Держава, керівники бізнес-структур	Для оцінки ефективності та ризикованості бізнесу, визначення перспективних напрямів вкладення коштів, гарантій отримання запланованих результатів у майбутньому
Виробники	Для оцінки ефективності використання ресурсів
Споживачі	Для оцінки якості та споживчої вартості продукції
Постачальники	Для прийняття рішення про доцільність короткострокового та довгострокового співробітництва з фірмою
Кредитори	Для обґрунтування доцільності видачі кредитів
Інвестори	Для оцінки ймовірності повернення позикових коштів у процесі формування інвестиційного портфеля
Страхові компанії	Для оцінки ймовірності настання страхового випадку
Інші контрагенти	Для оперативної оцінки надійності та "вигідності" партнерства

Оскільки на даний момент проблема економічної стійкості підприємства є новою та недослідженою, то, і методів для її оцінки практично немає. Враховуючи даний недолік, варто провести аналіз існуючих методів оцінки загроз банкрутства підприємства: повний комплексний аналіз фінансових коефіцієнтів – розширений аналіз системи показників-індикаторів можливої погрози банкрутства; кореляційний аналіз, за якого проводиться ранжування окремих факторів по ступені їх негативного впливу на фінансовий розвиток підприємства; SWOT-аналіз – дослідження характеру сильних та слабких сторін підприємства у розрізі окремих внутрішніх факторів, а також позитивного або негативного впливу окремих зовнішніх факторів, що обумовлюють кризовий фінансовий розвиток підприємства; дискримінантний метод, заснований на використанні емпіричних коефіцієнтів.

З огляду на запропоновані методи оцінювання економічної стійкості їх варто повністю викорис-

строкову економічну стійкість та формують параметри економічної стійкості на оптимальний або бажаний рівень. На економічну стійкість підприємства впливають різні фактори як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. До зовнішніх факторів належать економічні, політичні, соціально-економічні і науково-технологічні, до внутрішніх факторів – інноваційні, організаційно-управлінські, економічні, соціальні. Зовнішнє середовище, у якому функціонує підприємство, є нестабільним, оскільки у ньому відбуваються постійні зміни. Воно характеризується сукупністю факторів, що перебувають за межами підприємства та не є сферою безпосереднього впливу з боку системи менеджменту підприємства. Зовнішнє середовище впливає на діяльність підприємства та може гнучко адаптуватись до постійних змін зовнішнього середовища змінюючи цілі, стратегію і тактику своєї діяльності (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація зовнішніх факторів, що впливають на економічну стійкість промислового підприємства

тати для подальшої розробки комплексного методу оцінки економічної стійкості підприємства. Звичайно, у даних методах є й негативні сторони, тому їх необхідно детально проаналізувати та модернізувати, відібравши лише ефективні елементи для дослідження економічної стійкості.

Внутрішні фактори безпосередньо впливають на процес виробництва продукції, визначають рівень конкурентоспроможності підприємств. Внутрішні фактори (рис. 3) формують підприємство як систему взаємопов'язаних елементів, що забезпечує досягнення цілей функціонування підприємства.

Рис. 3. Класифікація внутрішніх факторів, що впливають на економічну стійкість промислового підприємства

4. Фактори економічної стійкості суб'єктів господарювання та система заходів щодо її підтримки

Фактори економічної стійкості підприємств розглядаються як важелі, що впливають на довго-

Система забезпечення заходів підтримки економічної стійкості підприємства повинна охоплювати елементи, головними серед яких визнано: постійний моніторинг впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємства;

розробка планів запобігання виникненню проблемних ситуацій й проведення випереджуючих заходів для їхнього виконання; впровадження стратегій дій за виникнення кризової ситуації [5]. Не виникає сумнівів, що постійний моніторинг кожної складової економічної стійкості підприємств стане основою формування комплексної системи її забезпечення. Вона включатиме, на нашу думку, методи і фактори забезпечення економічної стійкості та стратегію адаптації підприємства до змін середовища.

Зрозуміло, що фінансова складова у забезпеченні економічної стійкості підприємства є провідною й вирішальною, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси визнаються рушійною силою будь-якої економічної системи [7]. Проте варто враховувати, що кожна із даних складових (фінансова, виробнича, кадрова, маркетингова, інвестиційна, управлінська), що потрібна для оцінки економічної стійкості підприємства потребує комплексної системи її забезпечення, яка враховує особливості кожного окремого суб'єкта господарювання.

5. Висновки

Вивчення існуючих визначень категорії “економічна стійкість” показало, що сьогодні не існує єдиного підходу до розуміння даного поняття. Досягнення економічної стійкості підприємства можливе лише за умови адаптації використання внутрішніх та зовнішніх факторів підприємства та своєчасної реакції на зміни зовнішнього середовища із урахуванням та побудовою комплексної системи її забезпечення, яка складається із методів, факторів середовища та стратегії адаптації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеенко Н. В. Устойчивое развитие предприятия как фактор экономического роста / Н. В. Алексеенко; [під. заг. ред. П. В. Єгорова]. // Економіка і організація управління: зб. наук. пр. – Вип. № 3 / – Донецьк : ДонНУ, Каштан, 2008. – С. 59-65.
2. Анохин С. Н. Методика моделирования экономической устойчивости промышленных предприятий в современных условиях / С. Н. Анохин. – Саратов : Саратов. гос. техн. ун-т, 2000. – 40 с.
3. Ареф'єва О. В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення / О. В. Ареф'єва, Д. М. Городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8. – С. 83-90.
4. Василенко А. В. Менеджмент устойчивого развития предприятий : монографія / А. В. Василенко. – К. : ЦУЛ, 2005. – 648 с.
5. Городинська Д. М. Економічна стійкість підприємства / Д. М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №10 (42). – С.141-146.
6. Зайцев О. Н. Оценка экономической устойчивости промышленных предприятий (на примере промышленности строительных материалов): автореф. дисс. канд. экон. наук: 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством” / О. Н. Зайцев. – Хабаровск, 2007. – 23 с.
7. Иванов В. Л. Управление экономической устойчивостью промышленных предприятий (на примере предприятий машиностроительного комплекса): монографія / В. Л. Иванов. – Луганськ : ЧНУ ім. В. Даля, 2005. – 268 с.
8. Коренченко Р. А. Общая теория организации : учебник для вузов / Р. А. Коренченко. – М. : Юнити-ДАНА, 2003. – 286 с.
9. Медведев В. А. Устойчивое развитие общества: модели, стратегия / В. А. Медведев. – М. : Академия, 2001. – 267 с.
10. Сімах Ю. А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства / Ю. А. Сімах // Вісник Міжнародного Слов'янського університету.– Т. X – 2007. – № 1. – С.12-16. – (Серія “Економічні науки”).